

Bogumiła Warząchowska

Wystawa ze zbiorów Biblioteki Papieskiego Uniwersytetu Urbanianum Papieskiej Biblioteki Misyjnej Citta del Vaticano "Oblicza ewangelizacji Afryki"

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 2/2, 125-129

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA
Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego

**WYSTAWA ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI PAPIESKIEGO
UNIwersYTETU UrbanIANUM PAPIESKIEJ
BIBLIOTEKI MISYJNEJ CITTA DEL VATICANO
OBlicZA EWANGELIZACJI AFRYKI**

Od 2 do 20 czerwca 2009 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego zostały zaprezentowane eksponaty ze zbiorów Biblioteki Papieskiego Uniwersytetu Urbanianum i Papieskiej Biblioteki Misyjnej. Z inicjatywy Archidiecezji Katowickiej została zorganizowana przez Zakład Misjologii i Teologii Religii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, Stowarzyszenie Misjologów Polskich oraz Pontificia Università Urbaniana (Rzym) wystawa *Oblicza ewangelizacji Afryki*. Ekspozycji towarzyszyła międzynarodowa konferencja misjologiczna, która wprowadziła zebranych w szczególnie klimat afrykańskiej kultury. Temat przewodni obrad: *Ecclesia in Africa, Africa in Ecclesia* w wymiarze teologicznym został zaprezentowany przez arcybiskupa Telesphore Mpundu, Metropolitę Lusaki (Zambia), w referacie *The Church in Africa before the II Synod for Africa*, oraz przez ks. dr hab. Józefa Urbana z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w wystąpieniu *Geneza teologii afrykańskiej*. Uzupełnieniem tych rozważań był referat *Africa's Image in West-European Media* redaktora „Tygodnika Powszechnego” Joachima Trenknera z Berlina oraz wystąpienie ks. dr. Marka Rostkowskiego z Pontificia Università Urbaniana *Oblicza ewangelizacji Afryki*. Po wysłuchaniu referatów, ożywionej dyskusji i zakończeniu obrad, nastąpiło uroczyste otwarcie wystawy, którego dokonali ks. prof. dr hab. Jan Górski, kierownik Zakładu Misjologii i Teologii Religii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, główny organizator przedsięwzięcia, oraz arcybiskup Damian Zimoń, Wielki Kanclerz Wydziału Teologicznego. Patronat honorowy objęli Ivan kardynał Dias, Prefekt Kongregacji Ewangelizacji Narodów, arcybiskup Telesphore Mpundu, Metropolita Lusaki oraz arcybiskup Damian Zimoń, Metropolita Katowicki.

W historii Biblioteki Papieskiego Uniwersytetu Urbanianum wystawa w Katowicach jest pierwszym tego typu przedsięwzięciem, gdy wybrane zbiory były prezentowane poza główną siedzibą Biblioteki. Tylko dwa z 73 przedstawionych eksponatów zostały wcześniej wypożyczone poza Watykan.

Biblioteka Papieskiego Uniwersytetu Urbanianum została utworzona w 1979 roku, z wykorzystaniem zbiorów Papieskiej Biblioteki Misyjnej i Biblioteki Collegio Urbano. Obie te instytucje mają długą i interesującą historię.

Bibliotekę Collegio Urbano założył papież Urban VIII w 1627 roku, tuż po powstaniu jednej z najstarszych kongregacji Kurii Rzymskich: Kongregacji de Propaganda Fide (Rozkrzewiania Wiary), której celem było koordynowanie dzieła ewangelizacji narodów. Ważnym zadaniem nowej instytucji było także zbieranie materiałów o narodach, zwyczajach i kulturze, o religiach pierwotnych, historii i językach ludów, wśród których była prowadzona działalność misyjna. Instytucja ta służyła również do formacji duchowieństwa rodzimego, wywodzącego się z terenów misyjnych oraz do właściwego przygotowania misjonarzy zagranicznych, uczestniczących w procesie inkulturacji. Przez wiele lat Collegio Urbano kształciło przyszłych misjonarzy i formatorów duchownych, mając siedzibę w pałacu Kongregacji de Propaganda Fide; tam też znajdowała się gromadzona na przestrzeni kilkuset lat kolekcja książek. Zbiory pochodziły głównie z darowizn dla Kongregacji oraz z Wydawnictwa Tipografia Poliglotta, specjalizującego się w drukowaniu na potrzeby misyjne materiałów w rodzimych językach krajów Afryki. Po wielu latach pracy na rzecz misji w 1962 roku papież Jan XXIII podniósł Collegio Urbano do rangi uniwersytetu papieskiego, tworząc wydziały Teologii, Misjologii, Filozofii, Prawa kanonicznego oraz instytuty Katechetyki i Duchowości Misyjnej, a także Studiów nad Ateizmem, Religiami i Kulturami. Gromadzony przez lata księgozbiór dał początek Bibliotece Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana.

O wiele młodszą historię ma Papieska Biblioteka Misyjna, tworząca wspólny zasób składający się na Bibliotekę Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana. Dzieje Papieskiej Biblioteki Misyjnej są związane z Rokiem Świętym 1925, kiedy to w Rzymie zorganizowano wielką Wystawę Misyjną. Papież Pius XI osobiście nadzorował prace przygotowawcze do wystawy, zwracając się do wielu instytucji międzynarodowych prowadzących działalność misyjną z prośbą o oddanie do dyspozycji organizatorom ekspozycji publikacji dotyczących misji. Od-

powiedzią na apel papieski były napływające z całego świata wydawnictwa misyjne (ok. 30 tys. woluminów). Wiele z nich nie było dotychczas znanych w Europie i mogło służyć jako źródło do badań naukowych w zakresie historii, teologii, etnografii i socjologii. Papież Pius XI, długoletni prefekt biblioteki Ambrosiana w Mediolanie, doceniając wyjątkowość gromadzonych zbiorów, widział wielką szansę stworzenia pierwszej w historii Kościoła biblioteki misyjnej. Ponownie zaapelował do wszystkich instytucji, które udostępniły na wystawę swoje publikacje, aby przekazały je Kongregacji de Propaganda Fide jako przyczynek do utworzenia Papieskiej Biblioteki Misyjnej. Wyjątkową cechą zbiorów było bogactwo materiałów pochodzących z krajów misyjnych, prace chrześcijańskich autorów drukowanych w językach lokalnych oraz dzieła samych misjonarzy, stanowiących źródło do badań nad historią, kulturą i językami wielu ludów. Zgromadzony zasób liczył wówczas 25 tys. woluminów w 530 językach, w tym 270 afrykańskich.

Połączone dwie znaczące biblioteki, czyli Papieska Biblioteka Misyjna i Biblioteka dawnego Collegio Urbano stanowią od 1979 roku jedną instytucję: Bibliotekę Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana, nieustannie powiększaną i wzbogacaną. Jest to jednocześnie jedyna tego rodzaju kolekcja w świecie. Wieloletnia współpraca Archidiecezji Katowickiej z Pontificia Universita Urbaniana w Rzymie oraz z Kościołem Lusaki w Zambii zaowocowała możliwością przedstawienia społeczności śląskiej unikatowych i cennych dóbr afrykańskiej kultury.

Prezentowana w Katowicach wystawa to swoista wędrówka przez etapy ewangelizacji Afryki, ukazująca wpływ działalności misyjnej na rozwój nauki, kultury i procesów społecznych na kontynencie afrykańskim oraz wzajemne oddziaływanie na siebie kultury afrykańskiej i chrześcijaństwa.

Ekspozycja zajmowała trzy pomieszczenia, które na czas trwania wystawy zamieniły się w salony wystawiennicze. Szczególny klimat nadawały fotogramy umieszczone w oknach, przedstawiające życie w krajach misyjnych z przełomu XIX i XX w. W jednym z pomieszczeń ustawiono pulpity elektroniczne z automatycznie przewijającymi się cyfrowymi kartami prezentowanych na wystawie dzieł: starych druków, prac z XIX i XX w. oraz współczesnych. Dodatkowym elementem wzbogacającym prezentację była muzyka afrykańska, która w dyskretny sposób przybliżała rytmy poszczególnych krajów. Organizatorzy wystawy pomyśleli również o ukazaniu życia, kultury, obyczajów w krajach afrykańskich; w jednej z sal ekspozycyjnych wy-

świetlano multimedialną prezentację, która podawała najistotniejsze informacje na temat początku i rozwoju afrykańskiego chrześcijaństwa.

Chrześcijaństwo w Afryce sięga czasów apostołskich i tradycyjnie łączy się z nauczaniem św. Marka ewangelisty. Do IV stulecia życie chrześcijańskie w północnych regionach Afryki było bardzo intensywne, a jego przedstawiciele tworzyli elitę studium teologicznego i twórczości literackiej. Wystawa przypominała także wielkie i zasłużone postacie – w tym świętych i błogosławionych, które szerzyły chrześcijaństwo na „czarnym lądzie”. Wystarczy wspomnieć imiona doktorów Kościoła i pisarzy, takich jak Orygenes, św. Atanazy i św. Cyryl ze szkoły aleksandryjskiej, Tertulian, św. Cyprian, a przede wszystkim św. Augustyn z Hippony. Dzieła niektórych z nich można było obejrzeć podczas wystawy.

Wśród cennych eksponatów znalazły się stare druki oraz dokumenty z XIX i XX w. Można było zobaczyć pierwsze wydanie dzieła św. Augustyna, zredagowane przez Erazma z Rotterdamu *Prima [-undecima] pars librorum divi Aurelij Augustini* (Basilea 1506), czy *Tertulliana Opera quae hactenus reperiri potuerunt omnia* (Kolonia 1617). Kongregacja de Propaganda Fide służąc ewangelizacji „czarnego kontynentu”, przygotowała i wydała pierwsze tłumaczenie *Pisma Świętego* na język arabski, trzypomowe dzieło *Biblia sacra Arabica* (Rzym 1671), pierwszy drukowany katechizm w językach łacińskim, portugalskim i mbundu (jeden z języków Bantu) *Gentilis Angollae Fidei Mysteriis* (Rzym 1661), a także manuskrypt ukazujący historię misji w Wikariacie Apostolskiej nad rzeką Orange w Południowej Afryce *Souvenirs d’Afrique: 1882-1911* (Rzym 1925).

Kolejna faza systematycznej ewangelizacji Afryki przypada na wiek XIX. Europejski ruch misyjny skierował wówczas zainteresowanie na tereny dotknięte niewolnictwem. Obowiązek głoszenia Słowa Bożego przyczynił się do powstania nowych zgromadzeń zakonnych o charakterze typowo misyjnym. Na ekspozycji prezentowano sylwetki trzech postaci szczególnie zasłużonych dla misji. Wśród nich był św. Daniel Comboni, założyciel dwóch instytutów misyjnych, twórca planu zawartego w słynnym manifestie „zbawienia Afryki poprzez Afrykę” *Piano per la rigenerazione dell’ Africa* (Rzym 1867). Z tego okresu pochodzi również pamiątnik z 35-letniej posługi misjonarskiej w Etiopii członka zakonu kapucynów Guglielmo Massaia *Missione nell’ alta Etiopia memoire storiche* (Rzym 1885), a także zbiór niektórych konferencji na temat niewolnictwa w Afryce *Conference l’Esclavage Africain faite a Rome dans l’Eglise du „Gesu”* (Alger 1890),

wy ogłoszonych w Rzymie przez założyciela Misjonarzy Afryki, pracującego wśród ludności muzułmańskiej Charlesa Martial Lavigerie.

Na rzecz ewangelizacji powstawały i rozwijały się wydawnictwa misyjne, zajmujące się publikowaniem katechizmów i tłumaczeniem Pisma Świętego na języki rodzime. Szczególne zasługi na tym polu położyła bł. Maria Teresa Ledóchowska, założycielka Sodalicji św. Piotra Klawera, która dzięki licznym publikacjom i odczytom na temat misji otrzymała tytuł „Matki Afryki”. Jej działalność przybliżyło kilka tytułów prezentowanych na wystawie, m.in. *Spotkanie moje z kardynałem Lavigerie* (Kraków 1909), *Catechisme de la Doctrine Chretienne francais-soso – katechizm w języku soso* (Rzym 1922), *Catechizm of Christian Doctrine with a Short Prayer Book and Hymn Book in Sindebele – katechizm w języku sindebele* (Rzym 1913), *Katekisimu Kichaga. Katholische Mission von Kiboscho – katechizm w języku suahili* (Salzburg 1907) oraz tłumaczenie *Starego Testamentu w języku kinyarwanda Bibliya gatolika yanditswe mu runyarwanda* (Rzym 1927).

Dalsze etapy ewangelizacji Afryki przyniosły wiele sukcesów, a tworzące się rodzime Kościoły afrykańskie powstawały dzięki ujednoliconym metodom głoszenia Ewangelii. W dziele misyjnym akcentowano promowanie języków miejscowych, tłumaczenie katechizmów i Pisma Świętego, walkę z analfabetyzmem, rozwój szkolnictwa, dzieł dobroczynnych, formacje katechistów i tworzenie seminariów a wszystko razem służyło przede wszystkim rozwojowi człowieka. Szczególnym świadectwem współczesnej ewangelizacji afrykańskiego kontynentu są dokonania świętych, których Afryka dała Kościołowi w osobach Josephine Bakhita, Charlesa de Foucaulda, Victorie Rasoamnarivo oraz Isidore Bakanja. Postacie te w szczególny sposób przyczyniły się do szerzenia chrześcijaństwa. Ich dokonania, trud i droga do świętości znalazły miejsce w zaprezentowanych dokumentach.

Dodatkową atrakcją wystawy były oryginalne rzeźby wykonane przez mieszkańców terenów misyjnych. Część obiektów została podarowana Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI podczas pielgrzymki do Afryki; pozostałe eksponaty to dar dla Jana Pawła II od społeczności afrykańskiej. W ciągu niespełna 20 dni trwania ekspozycji, zarejestrowano ok. 1000 osób zwiedzających, wśród których byli pracownicy naukowi Wydziału Teologicznego i innych kierunków Uniwersytetu Śląskiego, studenci i bibliotekarze środowiska śląskiego, księża i siostry zakonne archidiecezji katowickiej oraz uczniowie szkół gimnazjalnych i średnich. Na pamiątkę tego niecodziennego wydarzenia, został opracowany folder, który organizatorzy przekazywali zwiedzającym.